

Mikołów, dn. 23 kwietnia 2019 r.

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Dr Elżbieta Kuzborska-Pacha

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

Doktor nauk prawnych, rozprawa doktorska pt. „Ochrona prawna mniejszości polskiej na Litwie” obroniona na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UG o nadaniu stopnia naukowego z dnia 23 maja 2011 r. (dyplom nr 3378).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych

W latach 2011-2015 prowadziłam wykłady na Wydziale Ekonomiczno-Informatycznym Uniwersytetu Białostockiego w Wilnie. W roku akademickim 2011/2012 na kierunku Ekonomia III rok prowadziłam wykłady „Ochrona własności intelektualnej” oraz „Prawoznawstwo”, z kolei na kierunku Informatyka I rok prowadziłam wykłady „Problemy społeczne i zawodowe informatyki”. W roku akademickim 2012/2013 na kierunku Ekonomia III rok prowadziłam wykłady „Ochrona własności intelektualnej” oraz „Prawoznawstwo”, z kolei w latach akademickich 2013/2014 i 2014/2015 na kierunku Ekonomia III rok prowadziłam wykład „Prawoznawstwo”.

Od 2011 r. jestem członkiem Związku Prawników Polaków na Litwie oraz Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789)

Osiągnięcie naukowe, które pragnę przedstawić Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów do oceny, to prawnoporównawcza monografia mojego autorstwa *Ochrona prawna mniejszości narodowych w państwach bałtyckich*, wydana przez *Wydawnictwo Sejmowe* w 2019 r. (493 stron). Publikacja stanowi całościowy przegląd problematyki związanej z ochroną mniejszości narodowych w państwach bałtyckich na Litwie, Łotwie i w Estonii z punktu widzenia międzynarodowych standardów ich ochrony. Jest wynikiem moich badań i analiz prowadzonych od 2012 roku. Recenzja wydawnicza monografii została przygotowana przez Prof. nadzw. dr hab. Viktoriyę Serzhanovą.

Nowatorskość przedstawionego do oceny Centralnej Komisji osiągnięcia naukowego polega na tym, że jest to jedyna współczesna kompleksowa analiza polityki, prawa i praktyki jego stosowania w trzech państwach bałtyckich w sferze ochrony praw mniejszości. Celem publikacji jest wykazanie, czy i w jakiej mierze międzynarodowe i ponadnarodowe standardy

ochrony praw człowieka dotyczące mniejszości narodowych są realizowane w krajach bałtyckich zarówno w sferze formalnoprawnej, jak i w aspekcie praktycznym. Do badanego tematu podeszłam interdyscyplinarnie. Dyskurs ochrony praw mniejszości narodowych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji mniejszości polskiej i romskiej, został głęboko osadzony przede wszystkim w naukach prawnych, ale również szerzej dotyka płaszczyzny teoretycznej, filozoficznej i historycznej.

Publikacja została przygotowana przy zastosowaniu metodologii typowej dla prac naukowych z dziedziny prawoznawstwa - szczegółowej dogmatycznej analizie poddałam ponad 170 aktów prawa litewskiego, łotewskiego i estońskiego, jak również ponad 150 aktów prawa międzynarodowego. W pracy znajdują się odwołania do ponad 140 raportów organizacji i organów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka i rekomendacji eksperckich, szczególnie do opinii Komitetu Doradczego Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych. W tym kontekście szczególną wartość posiadają przygotowane przez ekspertów OBWE/HCNM rekomendacje. Istotne miejsce w analizie zajmują odwołania do standardów wypracowanych na gruncie trybunałów międzynarodowych i organów traktatowych ONZ, Rady Europy oraz Unii Europejskiej. Ponadto, w książce przytaczane są poglądy zarówno autorów polskich i zagranicznych.

Rozdział I publikacji zawiera wywód natury teoretycznej i politycznej, stanowiący podstawę do rozważań toczonych w dalszych częściach opracowania. Skupiam się w nim na analizie historycznych, moralnych, prawnych i politycznych aspektów ochrony praw mniejszości narodowych. Omawiam genezę i ewolucję tych praw, podnoszę problemy definiowania pojęcia „mniejszości narodowych”, kategoryzacji praw, ich znaczenia w polityce państw i realizowanych przez władze doktryn i strategii. W rozdziale tym zostały przedstawione najistotniejsze z punktu widzenia praw mniejszości narodowych koncepcje i standardy ich ochrony, wśród których centralne miejsce zajmuje zasada równości i niedyskryminacji. Aktualne w tym kontekście wydają się również przedstawione wyzwania, przed jakimi stanęły państwa w zakresie ochrony praw mniejszości narodowych w XXI wieku. Należy podkreślić, że w państwach bałtyckich prawa mniejszości narodowych stanowią istotny element kultury politycznej, stąd zagadnienia te zdecydowałam powiązać z pokojem i bezpieczeństwem w państwie i regionie, doktryną odpowiedzialności za ochronę i podwójnej odpowiedzialności państwa, w tym z problemem integracji.

Rozdział II przedstawia analizę międzynarodowych standardów odnoszących się do ochrony mniejszości narodowych zarówno w płaszczyźnie uniwersalnej, jak i w europejskim systemie regionalnym. Omawiam w nim kolejno ochronę mniejszości narodowych realizowaną przez ONZ, Radę Europy, OBWE i Unię Europejską. Szczególnie istotne dla omawianej problematyki bez wątpienia są stanowiska zaprezentowane przez organy i organizacje międzynarodowe, które wywarły istotny wpływ na politykę dotyczącą kwestii obywatelstwa, a także spowodowały jej liberalizację, zwłaszcza na Łotwie i w Estonii. W rozdziale dużo uwagi poświęcam jednemu z najważniejszych w tym zakresie aktów prawa międzynarodowego, jakim jest Konwencja Ramowa RE o Ochronie Mniejszości Narodowych oraz problemowi ratyfikacji jej postanowień przez kraje bałtyckie.

Rozdział III omawia w zarysie sytuację mniejszości narodowych w państwach bałtyckich w perspektywie historycznej, ze szczególnym uwzględnieniem okresu międzywojennego, ale także polityki obecnych władz w tym zakresie. Szczególną uwagę poświęciłam w nim analizie polityki językowej oraz w sferze integracji prowadzonej przez władze w Wilnie, Rydze i Tallinie, mającej na celu odbudowę państw etnonarodowych. Wyróżniam przy tym najistotniejsze czynniki, mające wpływ na kształt regulacji w tych dziedzinach, mianowicie: mały obszar terytorialny oraz niski poziom populacji zamieszkującej te państwa, zbieżna historia ich państwowości, doświadczeń związanych z jej utratą oraz odrodzeniem, liczebna mniejszość rosyjska (szczególnie na Łotwie i w Estonii), różnice w językach narodowych i religii dominującej regionu, duża (historyczna) tolerancja wobec mniejszości narodowych i religijnych. Kwestie językowe przy tym są jednym z najbardziej kontrowersyjnych aspektów współczesnej polityki trzech państw bałtyckich względem ich mniejszości narodowych. Centralne miejsce w ocenie polityki językowej Litwy, Łotwy i Estonii zajmuje bowiem pojęcie „sprawiedliwości językowej” odnoszącej się do użytkowników poszczególnych języków w państwie, a także promocja „nowej mentalności państwowej”, połączona z asymilacją językową, która – wobec załamania doktryny i kursu politycznego tych państw oraz niemożności odbudowy homogeniczności etnicznej w znaczeniu przedwojennym – stała się współcześnie podstawowym narzędziem budowania jedności społecznej.

Rozdział IV i V są najważniejszymi jednostkami opracowania, gdyż zostały poświęcone omówieniu współczesnej ochrony poszczególnych praw mniejszości w państwach bałtyckich w kontekście standardów międzynarodowych. Zawierają one dogłębną analizę poszczególnych zagadnień dotyczących ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych w aspekcie obywatelstwa (rozdział IV), wymogów językowych w sferze zatrudnienia, problematyki oświaty mniejszości, używania języków mniejszości w kontaktach z urzędnikami, w nazewnictwie topograficznym, wolności wypowiedzi i posiadania własnych mediów, urzędowego uznania oryginalnego zapisu imienia i nazwiska, udziału w życiu politycznym i społecznym państwa, jak również wolności religijnej (rozdział V). Wachlarz tych zagadnień wydaje się być kompletny i zupełny, daje bowiem pełny obraz elementów i zjawisk, które składają się na status mniejszości narodowych zarówno z punktu widzenia prawa, jak i praktyki ich funkcjonowania w państwach bałtyckich. Analiza zagadnień została przy tym dokonana w sposób komparatystyczny w ujęciu przedmiotowym – w pracy porównuję regulacje trzech państw, praktykę stosowania prawa i zgodność rozwiązań krajowych ze standardami międzynarodowymi.

Wnioski i konkluzje zarówno *de lege lata*, jak i *de lege ferenda* zostały ujęte w końcowym rozdziale VI pracy. Zawierają one praktyczne rekomendacje dotyczące ochrony praw mniejszości narodowych w trzech państwach bałtyckich.

Celem naukowym przedstawionej do oceny Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów monografii *Ochrona prawna mniejszości narodowych w państwach bałtyckich* jest dokonanie naukowej prawoporównawczej analizy dotyczącej ochrony praw człowieka w państwach bałtyckich, w tym szczególnie drażliwego ich obszaru, jaki stanowią prawa mniejszości narodowych. Podkreślić należy, że aktualna polska literatura przedmiotu w tym zakresie nie jest bogata, a omawiana monografia przedstawia dogłębne badanie zarówno materiału

normatywnego (opracowanie przedstawia analizę ponad 170 aktów prawa krajowego oraz ponad 150 aktów prawa międzynarodowego, ponadto szeregu międzynarodowych opinii i raportów w liczbie ponad 140), poglądów przedstawicieli doktryny, jak i praktyki kształtowanej w tym zakresie w państwach bałtyckich. Pragnę wyrazić nadzieję, że książka trafi do szerokiego grona czytelników i będzie przydatną pozycją nie tylko dla specjalistów z zakresu prawa czy nauk politycznych, studentów kierunków prawa, politologii, europeistyki oraz stosunków międzynarodowych, ale także polityków i decydentów zajmujących się obszarem ochrony praw mniejszości.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych)

Obecnie pracuję na stanowisku doradcy prawnego Wysokiego Komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych. Od dn. 15 października 2015 r. jestem zatrudniona w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w Departamencie do Spraw Postępowań Przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka w Wydziale do Spraw Cywilnych (aktualnie na urlopie bezpłatnym na okres kontraktu w OBWE). Posiadam stopień dyplomatyczny *attaché*. Od dn. 2 stycznia 2009 r. do dn. 14 października 2015 r. byłam zatrudniona w Ambasadzie RP w Wilnie, od 15 marca 2010 r. na stanowisku eksperta politycznego w Wydziale Polityczno-Ekonomicznym.

Z innych moich ważnych osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych w 2011 r. wyróżnić należy wydaną w 2012 r. nakładem *Wydawnictwa Sejmowego* książkę mojego autorstwa *Sytuacja prawna mniejszości narodowych na Litwie w kontekście międzynarodowych i ponadnarodowych standardów ich ochrony*. Stanowi ona rozszerzenie i pogłębienie mojej pracy doktorskiej. Publikacja została pozytywnie przyjęta i cieszy się popularnością zarówno wśród przedstawicieli świata akademickiego, jak też urzędników i polityków, stanowiąc praktyczny przewodnik po litewskich regulacjach prawnych oraz kwestiach związanych z implementacją poszczególnych praw mniejszości. To właśnie jej wydanie i pozytywny odbiór skłoniły mnie do zajęcia się analizą zagadnienia ochrony mniejszości narodowych w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem państw bałtyckich.

Również w 2012 r. w Wilnie, nakładem wydawnictwa ArtPrint JSC, ukazało się litewskie tłumaczenie poszerzonej wersji mojej pracy doktorskiej (*Teisinė tautinių mažumų padėtis Lietuvoje*, ArtPrint JSC, Vilnius, 2012). Z kolei w 2013 r., także wydawnictwo ArtPrint wydało jej anglojęzyczną wersję (*Legal situation of national minorities in Lithuania in the Context of International and Supranational Protection Standards*, ArtPrint JSC, Vilnius, 2013). W 2015 r. pod moją redakcją w Wilnie została wydana książka *Integration and Exclusion: linguistic rights of national minorities in Europe*, (ArtPrint JPC, Vilnius, 2015).

W latach 2009 – 2015 w czasie pracy w Ambasadzie RP w Wilnie na stanowisku eksperta w Wydziale Polityczno-Ekonomicznym przygotowałam szereg skierowanych do kierownictwa Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP analiz oraz opinii politycznych i prawnych dotyczących kwestii ochrony praw mniejszości na Litwie. Wyróżnić należy analizy dotyczące problematyki zwrotu znacjonalizowanej w latach okupacji radzieckiej ziemi

przedstawicieli mniejszości polskiej, oryginalnej pisowni imion i nazwisk przedstawicieli mniejszości polskiej, dwujęzycznego nazewnictwa topograficznego w miejscowościach zwartego zamieszkania przedstawicieli mniejszości polskiej, problemów szkolnictwa mniejszości narodowych. W ramach zadań analizowałam i opiniowałam akty prawa i projekty aktów prawa litewskiego odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do ochrony praw mniejszości, m.in. w kontekście międzynarodowych zobowiązań Litwy.

W kontekście zdobywania doświadczenia eksperckiego chciałabym wyróżnić mój staż *Senior Minorities Fellow* w Wydziale ds. Mniejszości Narodowych i Ludów Tubylczych w Urzędzie Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka w 2014 r., gdzie m.in. przyczyniłam się do powstania Rekomendacji 7. Forum Mniejszości pt. „Przeciwdziałanie i walka z przemocą i okrucieństwem skierowanymi przeciwko mniejszościom” (ang. "Preventing and addressing violence and atrocity crimes targeted against minorities"), przygotowywałam notatki dla Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, prowadziłam szkolenia dla stażystów Urzędu Wysokiego Komisarza z zakresu europejskich mechanizmów ochrony praw człowieka.

Od 2011 r. swoją wiedzę z zakresu międzynarodowej ochrony praw człowieka i praw mniejszości narodowych nieustannie pogłębiałam poprzez udział w konferencjach międzynarodowych, które pozwoliły mi nawiązać szerokie kontakty naukowe i zdobyć uznanie. Wyrazem tego jest m.in. to, że od 2016 r. jestem członkiem kolegium redakcyjnego *Brill Research Perspectives on Language Policy and Linguistic Rights*, www.brill.com/brp. Dodatkowo, otrzymałam zaproszenie do udziału w eksperckiej dyskusji panelowej „Inclusive education to empower minority youth” w ramach 10-tego Forum Mniejszości ONZ „Minority youth: towards diverse and inclusive societies”, które odbyło się w dn. 30 listopada – 1 grudnia 2017 r. w Genewie. Na forum ONZ przedstawiłam problemy systemów oświaty mniejszości narodowych i efektywne rozwiązania w tej mierze.

Niezmiernie wartościowym doświadczeniem był dla mnie udział w pierwszym światowym kongresie praw językowych na Uniwersytecie w Teramo w maju 2015 r. zorganizowanym przez Międzynarodową Akademię Praw Językowych i Stowarzyszenie „Lingue d'Europa e del Mediterraneo”, gdzie wygłosiłam prelekcję na temat sytuacji praw językowych w państwach bałtyckich „Ideology, Politics and the (Non) Recognition of Language Rights in the Baltic States”.

Z innych najważniejszych wygłoszonych przeze mnie w czasie konferencji międzynarodowych wykładów i prelekcji wymienić należy:

- prelekcja „Wolność wypowiedzi. Mniejszości narodowe wobec tyranii większości”, II Międzynarodowa Konferencja „W poszukiwaniu europejskiej doktryny wolności słowa”, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 23-24 marca 2017;

- wykład „European practices in multilingual education”, w ramach konferencji „Multilingualism and Law Conference”, na Uniwersytecie *Sapientia Hungarian University of Transylvania*, Cluj-Napoca, 30 września 2016 r.;
- prelekcja "Ochrona mniejszości narodowych w państwach bałtyckich w kontekście wyzwań współczesnej Europy" w ramach konferencji międzynarodowej „Mniejszości narodowe – szansą, wyzwaniem czy zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego?”, Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy, 28-29 kwietnia 2016, Wilno;
- prelekcja „Nediskriminavimas kalbos pagrindu - tautinių mažumų apsaugos tendencijos Europoje tarptautinių standartų kontekste“ („Zakaz dyskryminacji ze względu na język – tendencje ochrony praw mniejszości narodowych w Europie w kontekście standardów międzynarodowych“), „Seminarium na rzecz promowania zasady niedyskryminacji ze względu na narodowość, pochodzenie etniczne i język“, organizatorzy: Instytut Języka Litewskiego, Ministerstwo Kultury RL, 20 maja 2015 r., Wilno;
- prelekcja „The language aspects of inclusion and minority rights in the Baltic States“ w ramach konferencji międzynarodowej „Multilingualism in Baltic-Sea Europe“, organizator: Johannes Gutenberg University, 13-15 kwietnia 2015 r., Moguncja;
- wykład „Conflict, obligations and the rights of minorities in Crimea” w ramach konferencji „Are Ethnic, Religious and Linguistic Minorities Just Pawns on the Geopolitical Chessboard?”, organizatorzy: Organizacja Narodów i Ludów Niereprezentowanych, International Campaign for Tibet, The World Uyghur Congress, 27 czerwca 2014 r., Landtag Bawarii, Monachium;
- prelekcja „Education in mother tongue in Lithuania – standards and practices” wygłoszona w ramach seminarium „Mother Language Education, and its Academic and Financial Effectiveness“ w Ministerstwie Oświaty i Nauki Nepalu, 4 marca 2014 r., Baktapur;
- wykład „The Connection Between Language Rights and Ethnic Conflicts” w czasie międzynarodowej konferencji „Uyghur Mother Tongue Rights in China – Perspectives, Challenges and Policy“, zorganizowanej przez Światowy Kongres Uyghurów, Organizację Narodów i Ludów Niereprezentowanych, Międzynarodowe Stowarzyszenie Pisarzy „French PEN“, 21 lutego 2014 r., Paryż;
- wykład „Linguistic rights of national minorities in Lithuania –the development of the current situation”, konferencja międzynarodowa „Language revitalization in a Russian and European context: Exploring solutions for minority language maintenance“, organizatorzy: MINOREURUS, Poga – The Language Survival Network, 16-18 grudnia 2013, Uniwersytet w Helsinkach;

- prelekcja "Multilingual education standards and practices – the European perspective" wygłoszona w ramach 4. Konferencji Międzynarodowej „International Language and Education Conference: Multilingual Education for All in Asia and the Pacific –Policies, Practices and Processes“, organizatorzy: UNESCO Bangkok, *UNICEF East Asia and Pacific Regional Office*, Instytut Lingwistyczny SIL International, 6-8 listopada 2013, Bangkok;
- wykład „Pilietybė, kaip vienas iš elementų, padedančių išlaikyti ryšį su gimtine“ („Obywatelstwo, jako jeden z elementów pomagających utrzymać kontakty z ojczyzną“) w ramach konferencji międzynarodowej „Lietuvos santykiai su jos nelietuviska iseivija“ („Relacje Litwy z jej nielitewska diasporą“), organizator: Ministerstwo Kultury RL, 22 listopada 2012 r., Wilno;
- wykład "Linguistic rights of persons belonging to national minorities in Lithuania in the light of constitutional concept of state language“, w ramach ELDIA Conference "Changing Linguistic Landscapes“, organizator: The Åland Islands Peace Institute, 27 września 2012 r., Mariehamn;
- wykład "Bolzano Rekomendacijos tautinių mažumų klausimams tarpvalstybiniuose santykiuose - konsensuso beieškant“ ("Rekomendacje z Bolzano dotyczące Mniejszości Narodowych w Relacjach Międzypaństwowych – w poszukiwaniu konsensusu“), w ramach konferencji „National minorities and international law“, organizatorzy: Komitet Praw Człowieka Sejmu Republiki Litewskiej, Wydział Prawa Uniwersytetu im. M. Romera w Wilnie, 20 kwietnia 2012 r., Sejm RL, Wilno.

Pełna lista moich wystąpień konferencyjnych została przedstawiona w załączonym wykazie opublikowanych prac. Z moich najważniejszych artykułów naukowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych, zaliczyć należy:

- E. Kuzborska, Fernand de Varennes, „Minority Language Rights and Standards: Definitions and Applications at the Supranational Level“, w: *The Palgrave Handbook of Minority Languages and Communities*, red.: Gabrielle Hogan-Brun, Bernadette O'Rourke, Palgrave Macmillan, London, part of Springer Nature 2018;
- E. Kuzborska, „European Practices in Multilingual Legal Education“, w: *Multilingualism and Law*, red.: Veress Emőd, Sapientia Hungarian University of Transylvania, Forum Iuris Association, Robert Schumann Association, Cluj-Napoka, Romania, 2017;
- F. de Varennes, E. Kuzborska, „Lingua, diritti e opportunità: il ruolo della lingua nell'inclusione e nell'esclusione delle popolazioni indigene“, *Misión Jurídica - Revista de Derecho y Ciencias Sociales*, Universidad Colegio Mayor de Cundinamarca, Bogotá, Colombia, 2017;
- F. de Varennes, E. Kuzborska, „Language, Rights and Opportunities: The Role of Language in the Inclusion and Exclusion of Indigenous Peoples“, *International Journal on*

Minorities and Group Rights, Raoul Wallenberg Institute and Brill Academic, Leiden, Netherlands, 2016;

- E. Kuzborska, "Права национальных меньшинств в современной Европе - вызовы и перспективы", w: *Prawo międzynarodowe publiczne wobec wyzwań XXI wieku*, red.: B. Kuźniak, M. Ingelevič-Citak, Wydawnictwo Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2016;
- E. Kuzborska, F. de Varennes, "International Law and Language Minority Education", *Language Policy and Political Issues in Education, Encyclopedia of Language Minority Education*, red.: T. McCarty, S. May, 3rd Edition of Vol. 1, Springer International Publishing AG, 2016;
- E. Kuzborska, "The Protection of Lithuania's Polish Minority: Bone of Contention in Bilateral Polish-Lithuanian Relations", *European Yearbook of Minority Issues*, ECMI, 2015.
- E. Kuzborska, F. de Varennes, "Human Rights and a Person's Name: Legal Trends and Challenges", *Human Rights Quarterly, A Comparative and International Journal of the Social Sciences, Humanities, and Law*, Volume 37, Number 4, 2015;
- E. Kuzborska, "Prawa mniejszości polskiej na Litwie w świetle europejskich standardów ich ochrony", *Modele ochrony prawa człowieka: europejski i amerykański. Aksjologia – instytucje – efektywność*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2015;
- E. Kuzborska, Ł. Wardyn "Ochrona mniejszości polskiej na Litwie oraz mniejszości litewskiej w Polsce w świetle realizacji Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych oraz innych zobowiązań międzynarodowych", *Przegląd Sejmowy*, Warszawa 2015;
- E. Kuzborska, "Reforma oświaty mniejszości narodowych na Litwie w 2011 r. w świetle międzynarodowych standardów ochrony", *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy*, Rok 2014, Tom 13/14, Wilno 2014;
- E. Kuzborska, "Prawa językowe mniejszości narodowych na Litwie – sytuacja faktyczna mniejszości polskiej", *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, Gdańsk, 2014;
- E. Kuzborska, "Konstytucja Republiki Litewskiej – tłumaczenie z języka litewskiego na język polski", w: „Lietuvos Respublikos Konstitucija, vertimai į 13 užsienio kalbų“ („Konstytucja Republiki Litewskiej, tłumaczenia w 13 językach“, Uniwersytet im. M. Romera w Wilnie, red. Juozas Žilys, Wilno, 2013;
- E. Kuzborska, "Prawa językowe mniejszości narodowych na Litwie", *Państwo i Prawo*, Warszawa, lipiec 2012;
- E. Kuzborska, Ł. Wardyn, "Polish Minority protection in Lithuania and Lithuanian Minority protection in Poland: The implementation of the Framework Convention of the Protection of National Minorities and other relevant international conventions", w: *Regionalization and Minority Policies in Central Europe Case Studies from Poland*,

Slovakia, Hungary and Romania, Foster Europe – International Studies Series Volume 1, red. Stefan August, Lutgenau, 2011.

Przez lata aktywności naukowej nawiązałam kontakty akademickie z głównymi ośrodkami naukowymi zajmującymi się ochroną praw mniejszości, w tym z Międzynarodowym Obserwatorium Praw Językowych przy Uniwersytecie w Moncton (ang. *International Observatory on Language Rights*), Instytutem EURAC (ang. *Institute for Minority Rights of the European Academy*) w Bolzano oraz Centrum ECMI (ang. *European Centre for Minority Issues*) w Flensburgu, jak również strukturami ONZ oraz Rady Europy odpowiedzialnymi za ochronę praw człowieka. W tym miejscu warto odnotować, że od lat jestem ekspertem kontaktowym m.in. członków Komitetu Doradczego Konwencji Ramowej RE o Ochronie Mniejszości Narodowych przygotowujących opinie na temat ochrony praw mniejszości narodowych na Litwie, członków Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI). Od 2011 r. do czasu objęcia w 2018 r. funkcji w OBWE byłam punktem kontaktowym doradców Wysokiego Komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych zajmujących się kwestiami litewskimi.

Od lutego 2018 r. jestem Starszym Doradcą ds. Europy Środkowej i Wschodniej Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Mniejszości Narodowych (ang. *Senior Advisor on Eastern and Central Europe to the United Nations Special Rapporteur on Minority Issues*). W ramach stanowiska opiniuję i doradzam Sprawozdawcy w kwestiach odnoszących się m.in. do sytuacji ochrony mniejszości narodowych w państwach bałtyckich, sytuacjach wymagających interwencji Sprawozdawcy.

Swoje naukowe i eksperckie doświadczenie międzynarodowe wykorzystuję na rzecz polepszenia sytuacji prawnej i faktycznej mniejszości narodowych. Od 2011 r. aktywnie angażuję się w działania na rzecz ochrony praw mniejszości narodowych na Litwie. Z ramienia Związku Prawników Polaków na Litwie należę do społecznego zespołu eksperckiego, który w ramach konsultacji ze środowiskami mniejszości narodowych opiniuję rządowy projekt ustawy Republiki Litewskiej o mniejszościach narodowych. W 2010 r. przestała obowiązywać ustawa RL o mniejszościach narodowych z 1989 r. i dotychczas na gruncie prawa krajowego nie doszło do wypracowania kompleksowej regulacji w tej mierze.

W tym kontekście wyróżnić należy również moją współpracę z Europejską Fundacją Praw Człowieka w Wilnie (<http://www.efhr.eu/>). Z Fundacją współpracuję przy przygotowywaniu opinii i raportów na temat ochrony praw mniejszości na Litwie. Są to zarówno cykliczne raporty Fundacji, jak również składane przez organizację raporty alternatywne w sprawie wdrażania przez Litwę Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, Międzynarodowej Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej. Raporty, które powstały z moim udziałem, to, w szczególności: raport „Przestrzeganie praw człowieka na Litwie w latach 2014-2016. Prawa mniejszości narodowych na Litwie“, raport „Przestrzeganie praw człowieka na Litwie w latach 2012-2013. Prawa mniejszości narodowych na Litwie“, Raport Alternatywny dla Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej rozpatrywany w czasie 88. Sesji Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej w Genewie w dn. 23 listopada – 11 grudnia 2015 r., Raport

alternatywny organizacji pozarządowych w sprawie implementacji Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych na Litwie z 2014 r., Raport alternatywny przygotowany dla Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej w 2011 r. z okazji przeglądu Raportów Okresowych (IV i V) Litwy zgodnie z Międzynarodową Konwencją w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej i inne (raporty dostępne są na stronie <http://www.efhr.eu/category/interwencje/raporty/>). Również w ramach współpracy z Fundacją oraz Agencją Międzynarodowej Współpracy Młodzieży (ang. *Agency of International Youth Cooperation*) w 2015 r. w roli mentora naukowego prowadziłam mentoring osób odbywających staż w Fundacji w ramach programu Erasmus+.

Ważnym elementem mojej aktywności naukowej i eksperckiej jest prowadzenie szkoleń z zakresu ochrony praw mniejszości w języku polskim, angielskim, rosyjskim i litewskim. Od 2011 r. do chwili obecnej współpracuję w tym zakresie ze wspomnianą powyżej Europejską Fundacją Praw Człowieka w Wilnie. Szkolenia Fundacji skierowane są głównie do litewskich prawników, sędziów, urzędników, polityków i przedstawicieli organizacji mniejszości narodowych i mają na celu zwiększenie świadomości dotyczącej ochrony mniejszości narodowych, implementacji ich praw wśród decydentów i przedstawicieli mniejszości. Wierzę, że posiada to bezpośrednie przełożenie na umocnienie ochrony praw mniejszości na Litwie, w tym mniejszości polskiej. Z przeprowadzonych przeze mnie w ramach współpracy z Fundacją szkoleń po 2011 r. wymienić należy, w szczególności:

- szkolenie "Human Rights in Practice, Lithuanian courts in dialogue on International Law, Principle of non-discrimination in international law, non-discrimination on the ground of language", 11 listopada 2017 r., Wilno;
- wykład "Introduction to Human Rights Protection in Lithuania" w ramach międzynarodowego szkolenia z zakresu praw człowieka i prawa międzynarodowego, 21 grudnia 2013 r., Wilno;
- wykład "Human Rights Protection in Practice" w ramach międzynarodowego szkolenia z zakresu praw człowieka, 5-6 sierpnia 2013 r. w Wilnie;
- wykład pt. „Prawa mniejszości narodowych w orzecznictwie ETPCz i TSUE” przeprowadzony w języku angielskim w dn. 19 października 2012 r., w języku polskim w dn. 20 października 2012 r. w ramach szkolenia „Prowadzenie spraw dotyczących pogwałcenia praw człowieka w Europejskim Trybunale Praw Człowieka oraz Trybunale Sprawiedliwości Unii Europejskiej – procedura i wymagania formalne“;
- wykład "Wstęp do ochrony praw człowieka na Litwie. Prawa nauczycieli i obowiązk uczniów", w ramach szkolenia dla nauczycieli przeprowadzonego w dn. 22-23 października 2011 r. w Wilnie.

Z innych prowadzonych przeze mnie szkoleń należy wyróżnić:

- wykład „Promoting the State language(s) while accomodating linguistic diversity in the context of the integration concept. The experience of the OSCE HCNM” w ramach seminarium „Capacity-building workshop for the State Language

Department”, organizator: Urząd Wysokiego Komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych, 27 listopada 2018 r., Kancelaria Rządu Gruzji, Tbilisi;

- wykład „Polska przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka – zagadnienia bioetyki” w ramach szkolenia dla sędziów i prokuratorów Kick-off Meeting of the HELP in the 28 - „Prawo jednostki do integralności (bioetyka)” (Course, European Programme for Human Rights Education for Legal Professionals, founded by EU and Council of Europe), 17 października 2016 r., Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Lublin;
- wykład “International and national minority rights protection systems”, przeprowadzony w ramach szkolenia „Intensive Erasmus Programme Security, Human Rights and Democratization/Globalization: New Challenges for the European Union”, International School of Law and Business, 30 kwietnia 2014 r., Wilno;
- szkolenie dla stażystów Urzędu Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka “Europejskie mechanizmy ochrony praw mniejszości narodowych”, przeprowadzone w języku rosyjskim w listopadzie 2014 r. w Genewie.

W ramach podnoszenia ogólnej świadomości w dziedzinie ochrony praw człowieka wśród przedstawicieli mniejszości polskiej na Litwie jako ekspert i członek Związku Prawników Polaków na Litwie w latach 2015 i 2016 na antenie radia „Znad Wilii” (polskojęzyczne całodobowe radio na Litwie) w programie „Prawo na co dzień” i „Świadomy obywatel” udzielałam konsultacji prawnych. Dotyczyły one szerokiego spektrum zagadnień – od problematyki litewskiego prawa cywilnego, prawa konsumenckiego, ochrony własności intelektualnej, po zagadnienia prawa Unii Europejskiej i kwestie związane ze składaniem skargi na naruszenia praw człowieka do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

Od 2014 r. należę do Zarządu Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy. W ramach Stowarzyszenia co roku organizujemy międzynarodowe konferencje naukowe, które mają na celu promowanie osiągnięć naukowych przedstawicieli mniejszości polskiej na Litwie oraz nawiązywaniu kontaktów z przedstawicielami ośrodków akademickich w Polsce. Wchodziłam w skład komitetów organizacyjnych następujących konferencji organizowanych w Wilnie przez SNPL: VI Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa pt. „Od Unii Lubelskiej do Unii Europejskiej”, 25-27 kwietnia 2019 r.; V Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Setna rocznica rozpadu imperiów. Państwa narodowe a kwestia mniejszości narodowych w Europie”, 19-21 kwietnia 2018 r.; IV Międzynarodowa Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Nauka a oświata mniejszości narodowych w Europie”, 6-8 kwietnia 2017 r.; III Międzynarodowa interdyscyplinarna konferencja naukowa „Mniejszości narodowe – szansą, wyzwaniem czy zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego?”, 28-30 kwietnia 2016 roku.

Na wyróżnienie zasługuje konferencja SNPL zorganizowana w dn. 27 listopada 2015 r. w Wilnie pt. „Pomiędzy integracją a wyłączeniem: prawa językowe mniejszości narodowych w Europie”, w której byłam przewodniczącą komitetu organizacyjnego. Była to dotychczas największa w regionie Europy Środkowej i Wschodniej międzynarodowa konferencja

naukowa poświęcona prawom językowym mniejszości. Konferencja przyciągnęła światowych ekspertów i naukowców w dziedzinie ochrony praw mniejszości, w tym przedstawicielkę Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka w Genewie Belen Rodriguez de Albę, światowej sławy eksperta do spraw praw językowych dr Fernanda de Varennes, ekspertów z Komisji Europejskiej i najważniejszych europejskich ośrodków naukowych zajmujących się kwestiami mniejszości narodowych EURAC (*Institute for Minority Rights of the European Academy* w Bolzano) i ECMI (*European Centre for Minority Issues* w Flensburgu), naukowców z Uniwersytetu w Helsinkach, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu w Deusto, Uniwersytetu im. M. Romera w Wilnie.

Konferencja miała na celu zwrócenie uwagi litewskich polityków i decydentów na potrzebę wzmocnienia krajowego systemu ochrony praw językowych mniejszości narodowych zgodnie z międzynarodowymi standardami ich ochrony. Wydarzenie miało również na celu zwrócenie uwagi społeczności międzynarodowej na problemy ochrony językowych praw mniejszości, w tym praw oświatowych na Litwie. W czasie konferencji zaprezentowana została wspomniana już powyżej wydana pod moją redakcją książka *Integration and exclusion. Linguistic rights of national minorities in Europe*, (Wilno, 2015), która zawiera przygotowane na podstawie wystąpień konferencyjnych artykuły prelegentów. Składa się ona z dwóch części - przeglądu międzynarodowych standardów ochrony praw językowych mniejszości narodowych oraz studium ochrony praw językowych z poszczególnych krajów europejskich. Zawiera również artykuł mojego autorstwa „The Protection of Language Rights of Minorities in Lithuania”. (Link do książki: [https://www.academia.edu/34561212/INTEGRATION_AND_EXCLUSION_Linguistic rights of national minorities in Europe](https://www.academia.edu/34561212/INTEGRATION_AND_EXCLUSION_Linguistic_rights_of_national_minorities_in_Europe)).

Z innych projektów naukowych, w których brałam udział należy wyróżnić projekt badawczy *EUROCORES 10-ECRP-02 International Law through the National Prism: the Impact of Judicial Dialogue* przeprowadzony w latach 2016-2018 pod kierownictwem Profesor Anny Wyrozumskiej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Projekt polegał na dokonaniu analizy prawa krajowego poszczególnych państw europejskich pod kątem stosowania prawa międzynarodowego w ramach dialogu sądowego. Punktem wyjściowym projektu były raporty krajowe - w tym przygotowany przeze mnie raport na temat Litwy - dotyczące norm prawa krajowego regulujących zasady implementacji prawa międzynarodowego do systemu wewnętrznego, jak również zasad bezpośredniego stosowania przez sądy krajowe norm prawa międzynarodowego (raporty dostępne są na stronie Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego: <http://repozytorium.uni.lodz.pl:8080/xmlui/>). Uwieńczeniem projektu stało się wydanie publikacji zbiorowej pod redakcją prof. Anny Wyrozumskiej *Transnational Judicial Dialogue on International Law in Central and Eastern Europe* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017). Będący częścią publikacji artykuł mojego autorstwa „Lithuanian Courts in Dialogue on International Law” stanowi analizę litewskich doświadczeń po odzyskaniu niepodległości w 1990 r. w stosowaniu prawa międzynarodowego.

Jedną z najważniejszych koncepcji politycznych, jaka została po II wojnie światowej ukształtowana na gruncie prawa międzynarodowego, jest powiązanie ochrony praw człowieka z pokojem i bezpieczeństwem na świecie. W związku z rosnącą fragmentaryzacją społeczeństw europejskich kwestie związane z ochroną mniejszości narodowych są jak nigdy dotąd aktualne. Celem mojej działalności naukowej jest szukanie i propagowanie skutecznej równowagi w polityce, prawie oraz praktyce jego stosowania w poszczególnych państwach, która przełożyłaby się na pokojowe współistnienie większości i mniejszości narodowych. Pragnę wyrazić nadzieję, że Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów wysoko oceni moje dotychczasowe starania i osiągnięcia w tej mierze.

Kurbau.